

De bewoningsgeschiedenis van de Enumahoeve (1617-2010)

*Waarschijnlijk Evert en Reina Liewes met Tennis en Hantje.
Kennelijk is er bezoek van een mevrouw met een jongetje met een keurige stropdas.
Mogelijk heeft Tieme Staal de foto genomen met zijn vrouw en zoon erop.
Deze foto is kort na de nieuwbouw gemaakt. (foto T.A. Staal)*

De Enumaboewe in de tijd dat de fam. Van der Veen hier woonde. (Foto K. A. Hagenouw)

Inleiding

Het verhaal gaat dat de Enumahoeve aan de Achtersteweg in Roderwolde zijn naam te danken heeft aan Jan Staal, eigenaar van deze boerderij vanaf het begin van de vorige eeuw. De boerderij was omringd door een brede gracht en hij gaf daarom de oude benaming uit het Westerkwartier *enuma* voor water aan zijn huis.

We gebruiken in deze *Clockeslagh* de ‘moderne’ naam Enumahoeve gemakshalve voor alle boerderijen die hier op deze plaats vanaf het begin van de 17^e eeuw gestaan hebben. In het kader van dit artikel gaat het ons in de eerste plaats om de geschiedenis van de mensen die hier woonden, hun familierelaties en hun plaats in de Rowolmer dorpsgemeenschap. Van de oudste bewoners is veel bekend omdat ze zich niet allemaal even eerbaar gedroegen. De weerslag van hun daden is nauwkeurig opgetekend in de verslagen van de Etstoel, het hoogste rechtsorgaan van het oude Drenthe. Deze verslagen worden bewaard in het Drents Archief te Assen.

De geschiedenis van de bewoners vanaf het midden van de 19^e eeuw is nog steeds levend door de band die zij door huwelijk en nageslacht hebben met een groot aantal huidige bewoners van Roderwolde en omstreken. Dat betekent onvermijdelijk dat dit nummer van de *Clockeslagh* vol staat met namen en jaartallen; voor sommige lezers misschien enigszins saaie kost, voor anderen hopelijk des te boeiender. Aan de samenstelling van dit nummer hebben veel (oud)-inwoners van van Roderwolde hun steentje bijgedragen in de vorm van oude foto’s en mooie verhalen. Wij danken allen die bereid waren ons te vertellen over hun herinneringen aan de Enumahoeve aan de Achtersteweg.

1. De oorsprong van de Enumahoeve

Aan het begin van de zeventiende eeuw woonden Heyne Roelofs en zijn vrouw Reimelt aan de doorgaande weg in Roderwolde. Reimelt was eerder getrouwd met Jan, de broer van Heyne. Na het overlijden van Jan was zij liefdevol opgenomen door haar zwager en had in ongehuwde staat twee kinderen van hem ontvangen. In 1608, na de visitatie van de classis aan de Jacobskerk in Roderwolde, rapporteert de schrijver over dit geval:

”Een seecker persoen heeft sich bi de weduwe van sijn salige broeder gelecht ende, doer den prediger onderricht sijnde, heeft leetwesen betoont ende sijnen vaeder om vergifnisse gebeden.” Het paar werd vermanend toegesproken door de Provinciale Synode en trouwde alsnog in alle eer en deugd.¹ De familie Roelofs bezat daar twee boerderijen, ten oosten van de huidige Enumahoeve, vermoedelijk op de plaats waar nu de familie Vrieling woont. In 1617 verkochten Heyne en Reimelt uit hun familiebezit ”een stuckien huijs und hofflant” aan Erich Barchman en zijn vrouw Gysele. In de akte van overdracht wordt de precieze plaats van het stukje bouwgrond aangegeven:

ten oosten grenzend aan de landerijen van de erfgenamen van Wicher Wiltens, de oud-schulte van Roderwolde, ten zuiden aan de ”gemeene” (de gemeenschappelijke) weg, ten westen aan de pastorie, ten noorden aan het land van Heine Roleff en Bartelt Lant.²

Kadastrale Atlas Drenthe, 1832, Gemeente Roden, sectie C

We zitten hier in het hart van het oude Roderwolde, op het kruispunt van de Roderwolderdijk, de doorgaande weg van Groningen naar Roden, de weg naar de oude Jacobskerk in het noorden en van een pad dat naar het westen leidde. Dit laatste pad liep in vroeger eeuwen vanaf dit kruispunt ten zuiden van de pastorie langs een aantal boerderijen tot aan de Kruiskamp. In de huidige situatie te vergelijken met een

denkbeeldige verbinding langs de huizen van Bax en Bathoorn tot de boerderij van Boxen.

Erich Barchman was militair en kwam uit het hertogdom Brunswijk in Duitsland. Hij bouwde in 1617 een nieuw huis op deze mooie locatie maar verkocht dit het volgende jaar weer door aan Adolf Ripperda, hoveling en jonker te Peize en zijn vrouw Margaretha Lewe. De familie Ripperda was in Roderwolde en omgeving goed bekend. Zij was al eigenaar van twee huizen op de grens van Roderwolde en Foxwolde, waarvan het meest noordelijke huis later bekend werd als het huis Mensinga.³ De adellijke familie Ripperda hoorde in Drenthe, in de Groninger Ommelanden en in Gelderland tot de meest aanzienlijke geslachten. In Drenthe werd Adolf in 1607 lid van de Ridderschap, hij was lid van de Etstoel en gedurende enkele jaren Gedeputeerde. Hij trouwde in 1601 met Margaretha Lewe, de enige dochter van Wigbolt Lewe te Peize.⁴

Bij de verkoop aan Ripperda was bedongen dat Eerke (verbastering van het Duitse Erich) Barckman vrijgesteld zou zijn van de kosten van het maalloon in de molen van Peize. Deze vrijstelling had te maken met zijn nieuwe beroep: hij werd namelijk na de verkoop van zijn huis in Roderwolde molenaar op de Peizer molen. Hij ontpopte zich al spoedig tot een belangrijke projectontwikkelaar in deze streek en was met andere partijen regelmatig betrokken bij een groot aantal transacties. Eerke Barckman kwam met zijn gezin na 1630 terug naar Roderwolde en vestigde zich in een huis ten westen van de pastorie.

Gelukkig voor ons, nieuwsgierige lezers uit latere eeuwen, was er een zwart schaap in de familie Barckman. Zoon Albert volgde het voetspoor van zijn vader en werd ook molenaar, maar zijn tweede zoon, Otto Eerkens (Barckman), had moeite om zijn draai in het leven te vinden. In het verslag van de Etstoel uit het jaar 1638 blijkt dat Otto Eerkens met een aantal kornuiten betrokken was bij een stevige knokpartij.

Op een mooie zomeravond werd Jan Crabbe op de weg door Roderwolde achtervolgd en besprongen door Otto Eerkens en de twee gebroeders Cornelis en Jan Andries uit Foxwolde. Het bleef niet bij een simpel vechtpartijtje, de messen werden getrokken en er vloeyde rijkelyk bloed. Cornelis kreeg een jaap over zyn hand en drie vingers, Jan raakte ernstig gewond en Jan Crabbe werd in zyn arm gestoken. De gebroeders Andries brachten de zaak voor het gerecht en eisten schadevergoeding voor verlies van inkomsten en smartengeld voor de toegebrachte verwondingen. Jan Crabbe voerde aan dat hij uit noodweer had gehandeld "vermits hij op de gemeene wegh door Jan ende Otto Eerkens was vervolgt ende met Andries messen besprongen, en hij ook in zyn arm gewondet sij." ⁵

De vechtersbazen waren allemaal buurjongens: de gebroeders Andries woonden in Foxwolde op de plaats waar later de boerderij van Braams werd gebouwd. Jan Crabbe's ouderlyk huis stond pal naast de oude pastorie ongeveer op de huidige locatie Bax. De familie van Otto Eerkens was de zuidelyke buurman van Crabbe.

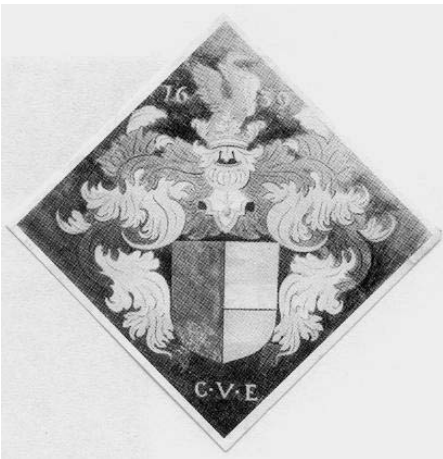
Ook in de liefde had Otto weinig geluk. Hij was verloofd met Anna van Bentem, maar Anna verbrak de verloving en ging er met een ander vandoor. Otto bracht de zaak voor het gerecht en eiste restitutie van de gegeven trouwbelofte en vergoeding voor de geleden hoon en schade.⁶ Mogelyk gedreven door liefdesverdriet of om zyn hachje te redden verliet Otto Roderwolde, bleef waarschyjnlyk nog enkele jaren in Roden en vertrok omstreeks 1639 met de VOC naar Oost-Indië. Waarschyjnlyk is Otto Eerkens nooit meer teruggekeerd van zyn lange reis naar de Oost.

2. Rijke import in Roderwolde

In de bewoningsgeschiedenis van veel grote boerderijen in Roderwolde en omgeving springt vanaf het begin van de 17^e eeuw een gemeenschappelijk kenmerk in het oog: de bezittingen waren meestal eigendom van leden uit aanzienlijke geslachten uit Roden of uit de stad Groningen. Het platteland van Noord-Drenthe was tijdens het beleg van Groningen letterlijk platgebrand en verlaten. Veel mensen waren weggevlucht voor het oorlogsgeweld of waren bezweken aan de pest. Kapitaalkrachtige families uit Groningen en de regio kochten massaal de verlaten landerijen op als een gunstige belegging voor de toekomst. Zij woonden meestal niet in Roderwolde en voerden hier zelf zeker het boerenbedrijf niet uit. De boerderij werd verpacht aan een meijer (ander woord voor pachter), vaak afkomstig uit de eigen omgeving. Zo is het in de loop der jaren dikwijls ook vergaan met de Enumahoeve.

Adolf Ripperda overleed in 1623 en Margareta Ripperda-Lewe kort voor 1625. In 1623 wordt voor de Etstoel een geschil uitgevochten over het wettelijke bezit van Ripperda's huis in Roderwolde. Daaruit blijkt dat de partij van Ewsum waarschijnlijk het pleit heeft gewonnen. Het huis kwam uiteindelijk in het bezit van Drost Caspar van Ewsum, die zelf op de Nienoord woonde.⁷

Rouwbord van Caspar van Ewsum 1639 in de kerk van Midwolde (Hist. Vereniging Leek)

Bij de verkoop van het bezit door Eerke Barckman in 1618 aan Ripperda was al wel sprake van enige landerijen, maar de hoeveelheid wordt in de akte van overdracht niet genoemd. Uit het Grondschattingregister van 1641 blijkt dat bij het bezit van de Enumahoeve 17 $\frac{1}{4}$ mat bouwland en 45 gras groenland hoorde. Het huis en de landerijen werden getaxeerd op 6425 Carolus guldens.⁸ Daarmee stond de Enumahoeve op de vijfde plaats in de lijst van erven onder Roderwolde. Het mandelige bezit van de neven Datema op Sandebuurt was van oudsher het grootste en werd getaxeerd op ruim 13000 Carolus guldens. De tweede en de derde plaats werden bezet door de Waalborg en Woldzigt, beiden bijna twee maal zo groot. Waarschijnlijk is Lucas Allershoff ook nog enige jaren eigenaar van de Enumahoeve geweest. Hij woonde zelf op de Waalborg, dus het bezit aan de Achtersteweg zal uitsluitend bedoeld zijn geweest als belegging. Allershoff verkocht zijn bezittingen aan Robert Roebers uit Groningen. In het Grondschattingregister van 1654 wordt de heer Roebers Syndicus genoemd. Deze benaming hoorde bij een belangrijke functie in het stadsbestuur van Groningen: hij was de hoogste ambtenaar van de stad Groningen en rechtskundig adviseur van het stadsbestuur. In Holland werd deze funktionaris met 'raadspensionaris' aangeduid. Roebers was dus een zeer vooraanstaand persoon in de noordelijke regionen en ver daarbuiten. Hij sprak meerdere talen en was verantwoordelijk voor de contacten en de correspondentie met hogere regeringsinstanties en voor de buitenlandse betrekkingen. Roebers woonde zelf met zijn gezin aan het Martinikerkhof in Groningen.⁹ Hoewel hij in het Register van 1654 nog als eigenaar wordt genoemd, was hij toen al twee jaren eerder overleden. Korte tijd later, in of kort voor 1654 overleed ook zijn meijer, Johan Claesen, die de boerderij vele jaren had beheerd. In deze periode werd er een nieuwe schuur aangetimmerd.

3. Dr. Sicco Harckema

Na de dood van mejer Johan Clasen verhuisde zijn weduwe naar een klein huisje en werd de Enumahoeve verkocht aan Dr. Sicco Harckema. Ook Harckema kwam van elders, maar was niet helemaal een vreemde eend in de bijt. Hij trouwde namelijk met Trijntje Cornelis, een jonge weduwe uit de buurt. Trijntje was een rasechte Rowolmer boerendochter, vermoedelijk geboren in een boerderij op de grens van Foxwolde en Roderwolde, directe familie van de vechtersbazen Cornelis en Jan Andries. Zij was daar jong getrouwd met Rindert Popkens, haar buurjongen van een paar huizen verderop. Na de dood van Rindert hertrouwde zij met de jurist Sicco Harckema en verhuisde het paar naar de Enumahoeve. In de verslagen van de Etstoel komt Harckema meerdere keren voor, doch slechts weinig in zijn officiële functie als advocaat. Meestal wordt zijn naam genoemd als betrokken partij in kwesties die met zijn bezit te maken hebben of in geweldsdelicten. In 1666 eiste hij voor de Etstoel achterstallige landhuur op van Claes Abels. Hoewel Claes zich hier natuurlijk fel tegen verweerde, werd hij toch veroordeeld tot het betalen van deze huursom. Blijkbaar had deze kwestie veel kwaad bloed gezet want korte tijd later vlogen de heren elkaar letterlijk in de haren. Harckema werd daarom in 1667 aangeklaagd door Claes Abels die verklaarde dat Doctor Sicco Harckema hem in zijn eigen huis met een tang "verscheijden houwen in het hoofd heeft geslaegen." Hij eiste vergoeding voor de geleden kwetsuren die door een heelmester behandeld moesten worden. Claes kreeg gelijk van de heren van de Etstoel en Harckema moest betalen.¹⁰

Als men de rechtbankverslagen uit die jaren leest, krijgt men de indruk dat de mensen uit alle lagen van de bevolking een stevige knokpartij niet uit de weg gingen. Zo komen we ook dikwijls de namen tegen van leden van de familie Meseroy uit Roden. Zij worden vaak genoemd in de dorpsgeschiedenis van Roderwolde, in goede en in kwade zin. Deze

hugenoten familie kwam oorspronkelijk uit het noorden van Frankrijk en is vermoedelijk aan het einde van de 16^e eeuw gevlucht naar Drenthe. Derck Meseroy was van 1642 tot 1661 schulte van Roden en Roderwolde. Hij was getrouwd met Anna Roelofs Naminge, het echtpaar kreeg in de loop der jaren negen kinderen. Derck was ondanks zijn respectabele ambt in 1659 betrokken geweest bij een ernstige vechtpartij tijdens de Norgermarkt. Hierbij werd de broer van de schulte van de stad Groningen, dodelijk gewond.¹¹

Een jongere zoon Allard was evenals zijn vader nogal heetgebakerd. Hij was al jong op vrijersvoeten en had na het doen van lieflijke trouwbeloften bij ene Hillegunde van Dijk een kind verwekt. Toen het moment daar was, vergat Allard de gedane belofte omdat zijn moeder, volgens zijn en haar zeggen, fel tegen een eventueel huwelijk gekant was geweest. Toen het kind eenmaal geboren was ging moeder Anna alsnog overstag en gaf haar toestemming voor een huwelijk tussen Allard en Hillegunda.¹²

Blijkbaar was Allard zijn wilde haren nog steeds niet kwijt want drie jaar later raakte hij in het Rode Hert te Roderwolde slaags met Dr. Sicco Harckema en zijn vrouw Trijntje. Dr. Harckema werd door hem uitgescholden voor hond, schelm en duivel, een ernstig misdrijf in die tijd. Allard schopte Trijntje tegen haar benen en scheurde haar zelfs de kap met sluier van het hoofd. Voor deze wandaden werd hij natuurlijk door het hoogste gerecht van Drenthe¹³ veroordeeld.

Ook de dochters van Derck en Anna Meseroy waren nauw verbonden met Roderwolde: Machteld Meseroy, een zuster van Allard, had na het overlijden van haar eerste man liefde opgevat voor Jan Jans de Weert, herbergier aan de Roderwolderdijk (het huidige Eyteweert). Jan Jansen was blijkbaar ver beneden de stand van de familie Meseroy want Machteld werd in 1662 door haar ouders ontferd. Desondanks werd het huwelijk toch doorgezet.¹⁴

Sicco Harckema is in 1681 overleden.¹⁵ Zijn vrouw Trijntje is kennelijk teruggegaan naar de plaats in Foxwolde, waar ze met haar eerste man

had gewoond. We komen haar nog regelmatig tegen in de Haardstedenregisters van Foxwolde. Twee kinderen van Sicco Harckema blijven nog een periode wonen in Roderwolde: Jacobus en Catharina. Zij hebben kennelijk de boerderij uit de Popken- familie geërfd, waar Rindert, de eerste man van hun moeder, was geboren.¹⁶ Deze plaats heeft tot 1691 op hun naam gestaan.

We komen in deze jaren nog een Harckema tegen in de directe omgeving van Roderwolde: ene dr. Sicco Harckema wordt op een nacht in 1688 door landschapssoldaten gearresteerd in een herberg in Nietap. Volgens de rechtbankverslagen drong hij daar op een nacht met een getrokken mes binnen en verwondde de herbergier Frerick Jansens ernstig aan de hals. Harckema werd veroordeeld tot het betalen van een boete van ruim 349 carolus guldens aan Frerick Jansens ter vergoeding van geleden smarten, chirurgijnskosten en compenstie van werkverzuim. We nemen aan dat deze Sicco familie was van de Sicco Harckema van de Enumahoeve.¹⁷

4. Bewoners in de 18^e eeuw

Na de dood van Harckema vond een merkwaardige wisseling van eigenaren plaats. De boerderij met de landerijen was eigendom geworden van Harmen Lant. Zijn voorouders hadden generaties lang aan de Achtersteweg gewoond, twee huizen ten oosten van de Enumahoeve. Harmen Lant had geen directe nakomelingen en had al zijn roerende en onroerende goederen nagelaten aan een vrouw die hem tijdens zijn leven blijkbaar voortreffelijk verzorgd had. Na de dood van Lant trouwde deze vrouw met Albert Jans Noordenveld. Het paar bleef wonen op de door haar geërfde plaats, maar Lant's erfgenamen bestreden de rechtsgeldigheid van deze erfating en beschuldigden de vrouw en haar echtgenoot van fraude. Hoewel de erfgenamen in eerste instantie gelijk kregen van de Heer Drost en de vierentwintig Etten,

bleef Albert Jans Noordenveld toch eigenaar tot 1707. In dat jaar verkocht hij zijn bezit voor 1200 Carolus guldens aan advocaat Hendrick Frijlinck uit Groningen. Vermoedelijk is Albert Jans Noordenveld hier nog een aantal jaren blijven wonen als pachtboer, want eigenaar Frijlinck wordt in 1710 en in 1712 bevolen om zo spoedig mogelijk de kerspellen voor Albert Jans Noordenveld's plaats te betalen.¹⁸

Gegevens uit deze periode zijn vrij schaars en niet allemaal eenduidig. Er worden in korte tijd veel percelen in dit streekje langs de dorpsweg en het westelijk pad geruild en verkocht. In 1710 kopen vaandrig Justinus Schevola en zijn vrouw Agnieta Harckema enkele akkertjes. In 1713 wordt Justinus Bartholomeus Schevola uit Roden definitief als eigenaar in het Grondschattingregister ingeschreven.¹⁹ Het is bekend dat het echtpaar Harckema meer dan twee kinderen had, dus mogelijk is deze Agnieta Geertruida Harckema een dochter van Sicco en Trijntje Harckema. Na de dood van Agnieta bleef de weduwnaar in Roderwolde wonen. Voor zover bekend had Schevola één zoon, Johan. Deze trouwde met een dochter uit een wel heel bekende Roder familie, Froukje Meseroy, dochter van schulte Hendrik Meseroy. Het echtpaar bleef kinderloos en beiden kwamen vrij jong te overlijden. Tijdens hun leven hebben zij een periode bij de oude Schevola gewoond. Nadat Froukje in 1747 was overleden, moest de oude Schevola bittere processen voeren tegen de erfgenamen van zijn schoondochter om zijn eigen bezittingen veilig te stellen. De erfgenamen Meseroy werden door de oude Schevola beschuldigd van het opzettelijk achterhouden en/of verduisteren van verschillende van zijn goederen zoals een oud vet zwijn, twee bedden met toebehoren, een gouden ketting, zilveren bestek, een mooi kistje met gouden en zilveren munten en een trekpot. Bovendien hadden zij volgens Schevola aantekeningen meegenomen die als bewijs hadden moeten gelden voor zijn rechten. Bij zijn bezittingen in Roderwolde hoorden vaste goederen, waaronder twee boerenplaatsen, een keuterij, hooi- en bouwlanden en deel van een lege

heemstede. Gezien de hoogte van de belastingaanslag is het bezit in die jaren enigszins afgenomen. Bij een overzicht van de inkomsten en uitgaven van Schevola noteert de schrijver dat de oude Schevola de gewoonte had om iedere morgen een "glas genever" te drinken.²⁰

In de tijd van Schevola boerde Jannes Jannes als meijer op de Enumahoeve, opgevolgd door Otto Thomas. In het Haardstedenregister van 1742 wordt vermeld dat Otto Thomas meijer is van Schevola op een bedrijf met twee paarden. Als bijzonderheid wordt er bij geschreven: "en in desselfs kamer woont de weduwe van de predikant Hoevenbergh, welke kamer bevorens anders nooit apart verhuurd is geweest." In latere jaren kwam het regelmatig voor dat hier, evenals in andere grote huizen en herbergen, arme mensen inwoonden die onderhouden werden door de Diaconie.

Na de dood van de oude Schevola in 1748 is de boerderij verkocht aan Hendrik Rimmelts, getrouwd met Hillegijn Rotgers uit Zuidwolde. Hendrik kwam van Sandebuurt waar hij een boerderij pachtte van de familie van Ewsum. (later eigendom van W.J. van Zanten, nu Mulder). Blijkbaar hadden de erfgenamen Schevola en Meseroy de zaken in der minne geschikt want in 1750 verkopen zij gezamenlijk de bezittingen in Roderwolde.²¹

De enige bekende foto van de oude boerderij, met leden van de familie Rozema. (foto W. Westerhuis-Rozema)

Bij de verkoop zijn twee boerenplaatsen inbegrepen:

1. Huis met erf en tuin en een paar kleine percelen voor 800 Carolus guldens, gelegen ten westen van de Enumahoeve. Hier hoorde ook een stuk veldgrond bij in het Haarveen, dat de pachter mandelig gebruikte met een buurman. Vermoedelijk is dit het huis dat eerder toebehoorde aan Jacobus Harckema.

2. Huis met erf en moestuin, bouw- weide- en hooiland, bewoond door Otto Thomas, de pachter van de overleden Schevola. Deze plaats, dus de Enumahoeve, werd verkocht voor 840 car. guldens.

Nadat Remmelts de Enumahoeve had overgenomen, verhuisde Otto Thomas naar de oude boerderij van Remmelts op Sandebuurt.

Hendrik Remmelts is in de Rowolmer geschiedenis een vrij bekend persoon geworden door de rol die hij gespeeld heeft in de processen over het onderhoud van de Kerksloot.

De Kerksloot begint achter de Enumahoeve, loopt oostelijk langs het kerkhof en is met een dam verbonden met de gracht om het kerkhof. Voor de aanleg van de A-7 liep de Kerksloot door de Matsloot tot aan

de noordelijke Scheidingsloot, die sinds de elfde eeuw de provinciegrens vormde. De sloot langs de Hooiweg die in 2010 werd gedempt in het kader van de Herinrichting van de Rowolmer Onlanden is een gedeelte van deze eeuwenoude vaarverbinding tussen de Jacobskerk en de bewoners van het noordelijke gebied. In het westen, evenwijdig aan de Kerksloot, ligt een andere belangrijke sloot, de Harm Bartelds wijk, genoemd naar een familie die woonde op de plaats waar nu het nieuwe huis met stallen staat van de familie Boxen-Aukema. De Harm Barteldswijk had een kleine zwaai kom ten oosten van de Barteldsboerderij voor het tegenwoordige huis van H. Bathoorn. Alle bewoners van de Hoge Maden en van het Matslootgebied, vroeger Mathuisen genoemd, maakten gebruik van de Kerksloot voor de wekelijkse kerkgang en voor hun reis naar Roden en verdere streken. Met bootjes roeide men uit het "leege land" de overledenen naar het kerkhof. Tot in de vorige eeuw hield men zich aan de regel dat de "lijken van Hogema door de naburen moeten worden gebracht langs de Mathuizer Kerksloot en in een schip moeten worden afgevoerd." Kornelis van der Dong was de laatste die in 1906 per schip naar zijn laatste rustplaats op het kerkhof van Roderwolde werd gebracht. Willem Rozema woonde jaren in de boerderij aan de Roderwolderdijk totdat de Suikerfabriek zijn huis en landerijen opkocht om de vloeivelden uit te breiden. Hij vertelde dat zijn familie vanuit hun huis aan de oostelijke monding van de Matsloot bij hoog water per bootje naar Roderwolde reisde om de familie op de Enumahoeve te bezoeken. Het hele gebied tussen de Matsloot en het dorp stond onder water en andere verbindingen over land waren onbegaanbaar. Daarom was het onderhoud van zo'n vitale vaarweg van groot belang. Maar onderhoud kost geld en niet iedere aanlandende eigenaar draaide hier graag voor op. Sommigen waren zeer onwillig en moesten via het gerecht gedwongen worden hun aandeel te leveren. Gelukkig voor het nageslacht zijn de processtukken bewaard gebleven in het Drents Archief te Assen.²²

Hendrik Rimmelts, eigenaar van de Enumahoeve, was duidelijk nalatig geweest in het onderhouden van zijn gedeelte van de Kerksloot. Bij de schouw van 22 september 1770 was gebleken dat hij niet aan zijn plicht had voldaan. Hij werd daarom verzocht om op de Lotting, de zitting van de Etstoel, van 1 januari 1771 te verschijnen, maar hij kwam niet opdagen. Rimmelts werd veroordeeld tot een boete van 3 goudgulden.

Rimmelts was een koppige man, want ook het daaropvolgende jaar weigerde hij zijn pand te onderhouden. Om zijn gelijk te bewijzen vroeg Rimmelts om een Rocht (getuigenverhoor) te houden in Roderwolde. Dit gebeurde "bij klimmende zonne" in de herberg van Jacob Datema, de vaste plek voor dit soort bijeenkomsten. Hij toonde daarbij een overdrachtsakte uit 1697 van enkele percelen hooiland verkocht door de weduwe en erfgenamen van vaandrig Jacobus Hyding van Harckema aan Geert Bartelts Auckema uit Leutingewolde. Volgens deze acte was de Harckema-sloot, d.w.z. de sloot beginnend achter het huis van Harckema, sinds mensenheugenis altijd de kerksloot geweest "ten dienste van die van Mathuisen of het laage land." De naam van de sloot veranderde weliswaar met de komst van een nieuwe eigenaar en heette dan de sloot van Roegers, Harckema, of van Schevola, maar werd daarnaast altijd de Kerksloot genoemd.

Ook de Harm Bartelds wijk was een belangrijk vaarwater, maar was door de aanwezigheid van talrijke kienstobben op een bepaalde plaats moeilijk te gebruiken en dus ook niet geschikt als kerksloot. Wel wist Hendrik Jans Rademaker van Sandebuurt te vertellen dat de boeren van Sandebuurt hun hooi uit de Hogemaadse landen tot aan de Matsloot voerden en dit vandaar door de Harm Bartelds wijk naar Sandebuurt verscheepten.

Rimmelts verloor zijn zaak en werd veroordeeld tot een boete van 46 gulden, een fors bedrag. Men zou verwachten dat hiermee de zaak definitief was afgesloten. Maar op de Goorsprake van 24 november 1789 ten huize van schulte Aling in Roden brachten de bezitters van de

Barteldslanden, gelegen ten westen van de Kerksloot, een klacht binnen over de erfgenamen van Hendrik Remmelts en consorten, die nog steeds weigerachtig waren hun deel van het onderhoud te leveren.

Daarop gelastte de Drost van Drenthe opnieuw een Rocht in Roderwolde te houden. Op 11 mei 1790 verschenen beide partijen voor de schulte en zijn keurnoten. Onderwerp van het geschil was "waar ter plaatse en tusschen wiens landen de zogenaamde Kerksloot ten dienste van die van Mathuisen of het Laage Land, na de Rhowoldinger kerk moet opstrekken en aan wien het onderhoud deser sloot incumbeert (toevalt)." De partij Remmelts kwam goed beslagen ten ijs en toonde een oud Lottingsprotocol uit 1640 naar aanleiding van een geschil tussen de pastoor²³ en ingezetenen van Roderwolde, eisers ter ener zijde, en de bewoners van Mathuisen, de tegenpartij. De Rowolmers vonden dat de bewoners uit het noorden de Kerksloot moesten onderhouden omdat zij er het meeste gebruik van maakten. De Mathuisers waren het hier natuurlijk niet mee eens en lieten oude bewoners van Sandebuurt getuigen om hun gelijk te bewijzen. Deze bevestigden "dat het ongerijmt zij dat sij luijden, leggende int lege, de waterlossingen van de hoge landen zouden opruimen". Zij argumenteerden dat de Kerksloot langs de landerijen was gelegen die bezit waren van de kerk, dus moest de kerk de Kerksloot ook onderhouden.

In 1641 was de Heer Drost in eigen persoon naar Roderwolde afgereisd om ter plaatse de sloot in kwestie in oenschouw te nemen. Tevens liet hij zich voorlichten over het gebruik van de Barteldswijk. Want ook deze sloot werd in die jaren blijkbaar bij tijden als kerksloot gebruikt. Op grond van deze bevindingen kwamen de Drost en de 24 Etten van de Lantschap Drenthe tot de wijze uitspraak dat de Mathuisers met de eigenaren van de Barteldslanden in de toekomst tijdig afspraken moesten maken over het onderhoud van de Kerksloot. Nu werden de Rowolmers echter veroordeeld tot betaling van de gerechtelijke kosten en werden de Mathuisers ontslagen van hun onderhoudspflicht.

De partij van Harm Bartelds en de zijnen hadden op het Rocht in 1790 uiteraard ook ijzersterke argumenten om hun sloot niet als kerksloot te laten fungeren. Ook zij grepen terug naar het verleden: de Barteldssloot had nooit de kerksloot kunnen zijn omdat daarin verscheidene kienstobben waren, ” waarvan één stobbe van de eene wal tot de andere

dwars door de sloot maar 4 duimen onder de oppervlakte van het land gevonden wierd” Bovendien waren Remmelts en consorten niet voor niets in 1771 veroordeeld door de Etstoel tot het betalen van een flinke boete. Na het opnieuw horen van getuigen en langdurig overleg was de zaak voor de Drost en de zijnen wel duidelijk. Het vonnis van de Etstoel in Assen luidde: ”dat de sloot ten Oosten van de Pastorijelanden gelegen, nu onder de naam van de Harkema- of Hindrik Remmelts-sloot bekend, door de aangelanden ten oosten daar angelegen, ten dienste van die van Mathuisen tot een Rhee- en Kerksloot schouwvrij moet worden gemaakt en onderhouden.”

De erfgenamen van Hindrik Remmelts en consorten werden veroordeeld tot het betalen van de proceskosten en de tegenpartij werd vrijgesproken. De sloot in kwestie wordt tot de dag van vandaag de Kerksloot genoemd.

5. Vererving van de Enumahoeve in de 19^e eeuw

Hendrik Remmelts en Hillegijn Rotgers kregen drie kinderen, Remmelt, Rotgert en Jantje. De oudste zoon Remmelt overleed in de zomer van 1781 op 42-jarige leeftijd ongetrouwd en zonder nakomelingen. Aan het einde van dat jaar moest vader Hendrik de Diakonie niet alleen betalen voor het gebruik van het doodslaken, maar ook had hij een flinke boete gekregen voor het één dag te laat begraven van zijn zoon. De boekhoudend diaken vermeldt bij zijn aantekeningen eind december 1781 niet wat daarvoor de reden was, maar over een periode van ruim honderd jaar was dit nooit eerder in Roderwolde gebeurd. Men kan een klein familiedrama vermoeden achter de kille cijfers.

Boerderij Veurman aan de Zuurseweg no. 23 te Peize (copyright Fotodienst Provincie Drenthe).

De middelste zoon Rotgert nam uiteindelijk het bedrijf van zijn vader over.²⁴ De naam Baving, ingebracht door zijn moeder, wordt door de volgende geslachten als familienaam gedragen. Rotgert Baving trouwde op 22-08-1779 met Anna Reinders Eytinga uit Peize.²⁵ Hun huwelijk wordt op dezelfde dag aangetekend als de doop van hun eerste zoontje Rimmelt, dat meteen na de geboorte overleed. Anna Reinders was een boerendochter geboren in een grote boerderij aan de Zuurseweg, later bekend als de boerderij van Veurman, nu nr. 23. In het gezin Reinders was kennelijk onenigheid ontstaan tussen de broers en zusters, want een aantal werd bij erflatingen gepasseerd. Uiteindelijk erfde Anna in 1829 de ouderlijke boerderij.

Op 1 november 1780 werd opnieuw een zoontje geboren dat Rimmelt Baving werd genoemd. Na de dood van Rotgert in oktober 1792 hertrouwde zijn weduwe Anna op 24 juni 1796 met Albert Jans uit Eelderwolde, vaak wordt hij ook wel Albert Jans (de) Boer genoemd. Zij kregen samen nog drie dochters: Trijntie, Margjen en Geertien.

Rimmelt Baving jr. erfde als stamhouder van de familie de boerderij met landerijen, die in het Momberprotocol als volgt worden beschreven:

”een plaats te Roderwolde, bewoond door Anna Reinders, met hooibouw en weilanden, venen en velden, hooiland de Kuinders, en een plaatsien bij Jan Roelfs in gebruik.”²⁶ Daarnaast had hij bij meerderjarigheid recht op een uitbetaling van zijn vaders erfdeel van 600 gulden.

Rond het centrum van Roderwolde veranderde in 1831 de plaatselijke situatie drastisch. De oude Jacobskerk en de klokketoren werden afgebroken. Ook de pastorie op de hoek tegenover het huis van Albert Jans en Anna werd wegens instortingsgevaar gesloopt. Dat betekende dat een heleboel bedrijvigheid verplaatst werd naar de Voorsteweg. Albert Jans overleed eind september 1830, zijn vrouw Anna bijna een jaar later. Op 27 april 1831 werd een openbare verkoping gehouden van roerende goederen en levende have ten huize van en op het verzoek

van de erfgenamen van Albert Jans: Rammelt Baving, zoon uit het eerste huwelijk van Anna met Rotgert Baving, Trijntien, Margien en Geertien, dochters uit haar tweede huwelijk.²⁷ Onder grote belangstelling werd door notaris Tonckens uit Westervelde een grote boedel onder de hamer gebracht: boerengereedschap, huisraad, vier paarden, twaalf koeien, acht jongbeesten en een kalf met een totale opbrengst van 1596,70 gulden.

Moderne boeldag in 1987. Geert Kalfsbeek rekest af met notaris Brink. Engbert Emmens kijkt toe. (Foto A. Zijlstra-Eeuwema)

Kopers waren voornamelijk boeren uit Roderwolde, familie en buren. Onder hen vinden we veel bekende namen uit Roderwolde en Foxwolde: Jan Venekamp, Roelf Jans Ploeg, Jan Jans Douwes, Albert van der Veen, Egbert en Willem Boer, Derk en Jan Datema, Jan

Rademaker, Tjipke en Tjerk Scheepstra, Albert Rozema, Alle Belga, Hendrik de Ring (toen nog niet met een -k- geschreven) en nog vele anderen. Rammelt Baving bleef lang vrijgezel. Hij was al 47 jaren toen hij alsnog trouwde met Trientje Tönnis, dochter van kleermaker Tönnis Theodorus (Schrantee) van Sandebuurt. Voor zover bekend kreeg dit echtpaar geen kinderen. Rammelt Baving overleed in Roderwolde op 19 februari 1847.²⁸

In *Rowol toendertied* (1989) is een stuk gewijd aan de opeenvolging van bewoners van de Enumahoeve in de 19^e eeuw, in het bijzonder aan de Elting familie. Uit onderzoek van de laatste jaren is gebleken dat de historische feiten en verbanden soms anders lagen dan we toendertijd dachten. We zetten daarom de Elting-geschiedenis opnieuw op een rijtje.

Na de dood van zijn moeder woonde Rammelt Baving met zijn vrouw Trientje Tönnis en wat personeel alleen op de Enumahoeve. Zijn jongste stiefzuster Geertien Alberts Boer was in 1823 getrouwd met Hendrik Arends Elting en woonde met haar gezin in Peize aan de Zuurseweg, in het geboortehuis van haar moeder.²⁹

*Zuurseweg 23, gegrift in een steen naast de voerdeur
H.A. Elting, 1829.*

In de Rowolmer mondelinge geschiedenis vertelt men dat Hendrik Elting knecht was op de Enumahoeve en zodoende de jongste dochter Geertien goed leerde kennen. Hendrik en Geertien kregen in Peize acht kinderen, alleen de jongste Harmina werd geboren in Roderwolde.³⁰ Het gezin Eltinck verhuisde kort voor de dood van Rammelt Baving

naar de Enumahoeve in Roderwolde. Bij dat gezin hoorden ook de oudste dochter Harmina, met haar man Albert Luinge en het eerste kind Jan Luinge. Kort nadien werd een dochtertje geboren, Geertje, dat een jaar later overleed. Moeder Geertien stierf in 1854, waarna Hendrik Elting hertrouwde met Tietje Jans Beerling. Hendrik en Tietje bleven tot de dood van Hendrik in 1864 aan de Achtersteweg wonen, daarna vertrok Tietje naar Groningen. Om het verhaal nog ingewikkelder te maken: Albert Luinge hertrouwde in 1848, vier jaren na de vroege dood van Harmina, met Trientje Tönnis Schrantee, de weduwe van Rimmelt Baving. Albert Luinge vertrok met zijn nieuwe gezin naar Peize en zo bleven de twee broers Arend Elting en Rimmelt Baving Elting uiteindelijk achter in het ouderlijk huis. Arend trouwde met Grietien Jans Douwes uit Foxwolde, Rimmelt bleef ongetrouwd.

In 1866 werd de gehele boedel verdeeld tussen de kinderen Elting. Het bezit werd door deskundigen getaxeerd op 44.100 gulden; ieder kind had recht op een portie van 6300 gulden. Arend erfde het huis met tuin en boomgaard en het westelijke gedeelte van de landerijen ten noorden van Enuma, Rimmelt het oostelijke gedeelte.

Jammer genoeg bleef het huwelijk van Arend Elting en Grietien Douwes kinderloos, dus de twee broers en de schoonzuster leefden stil op de Enumahoeve. Een zuster van Rimmelt en Arend, Trientje Elting, was getrouwd met Tieme Odding, zoon van Arend Odding, de onderwijzer in Roderwolde. Trientje en Tieme Odding kregen twaalf kinderen, waarvan er zes kort na de geboorte overleden. Tieme Odding stierf in 1888 en Trientje in 1894. Na de dood van haar moeder nam de familie aan de Achtersteweg Anna op 17-jarige leeftijd liefdevol op in hun huis. In 1895 werd Oom Rimmelt ziek. Ondanks de behandelingen van dr. Hesselinck uit Paterswolde overleed hij op 15 november van dat jaar. Een maand voor zijn dood hadden beide broers een identiek testament laten opmaken, waarin zij elkaar het levenslange vruchtgebruik gaven. Een aantal neven en nichten kreeg ieder 750 gulden toebedeeld en hun nichtje Anna Odding werd universeel

erfgename. De veestapel van beide broers bestond toen uit 2 paarden, waarvan één met veulen, 6 koeien, 2 stieren, 6 jongbeesten, 2 kalveren, 3 schapen, 5 varkens, 2 zeugen met biggen, 28 kippen en 5 eenden. Anna Odding trouwde op 21 mei 1897 op 19-jarige leeftijd met Jan Staal, boerenzoon van Peize. Een week voor hun huwelijk overleed oom Arend Elting.

6. De familie Staal en hun pachters

Tijdens de voorbereidingen van *Rowol toendertied* brachten wij in 1989 een bezoek aan Tiem Arend Staal, zoon van Jan Staal en Anna Odding. Hij haalde een oude trommel tevoorschijn, waarin hij een grote hoeveelheid familiepapieren bewaarde.³¹ Zijn erfgenamen schonken het complete familiearchief aan het Drents Archief in Assen, waar iedere bezoeker de stukken kan inzien. Dit Staal-archief geeft een boeiend overzicht van het leven in Roderwolde gedurende de laatste tweehonderd jaar. Familierelaties, onderlinge huwelijken, testamenten, een prachtige staalkaart van het leven van alledag. De volgende gegevens zijn deels afkomstig uit dit familie-archief, deels uit het Gemeentearchief van de oude gemeente Roden.

Jan Staal en Anna Odding kregen in de loop der jaren vier kinderen:

1. Jantien Staal geboren 17-2-1899 te Roderwolde, overleden 10-10-1916.
2. Tiem Arend Staal geboren 18-7-1899 te Roderwolde, overleden 16-4-1993.
3. Jan Staal, geboren 17-8-1902 te Roderwolde, overleden 17-5-1905.
4. Cathriena Jantina Staal, geboren 14-8-1914 te Peize, overleden 21-12-1986.

Tiem Staal vertelde tijdens ons bezoek dat zijn vader Jan de brede gracht om de boerderij gedeeltelijk dicht had gegooid, waarna hij er een hut voor de kalveren op bouwde. Hij kreeg daar later spijt van en diepte de gracht opnieuw uit. De bezittingen, ca. 100 hectare (kennelijk meer

dan ten tijde van Elting), lagen vanaf de Achtersteweg tot over de Matsloot. Vader Jan Staal verkocht 6 ha. aan van der Dong, het begin van het latere watersportbedrijf.

Bij de familie Staal werkte Koop Talens 70 jaar als arbeider, hij is de overgrootvader van de Bathoorn- en Smilda-familie. Talens was daar als veertienjarige jongen begonnen en woonde later naast Staal in het huis van Pieter Fonk de schoenmaker. Oudere Rowolmers herinneren zich de oude Enumahoeve nog goed. Het voorhuis was van de buitenkant gelijk aan de boerderij van Derk van Zanten, even verderop langs de Achtersteweg. Het is niet bekend uit welk jaar het huis stamde. Van binnen was het aardedonker. Vóór in de schuur van de oude boerderij was de karnmolen, door een paard in het rond aangetrokken. In 1914 besloten Jan en Anna om een nieuw huis te laten bouwen in Peize. Aan de Groningerstraat (nu nr. 21) verrees een kapitale villa en zo vertrokken vader en moeder Staal met de kinderen Jantien, Tiem en Cathrien op 15 juli uit Roderwolde. De laatste jaren van hun leven woonden ze in de Wassenberghstraat in Groningen.

Jan Staal was een beminnelijke en voortvarende man met moderne inzichten. Hij verkocht eigen antiek om kunstmest te kunnen kopen, het nieuwe wondermiddel uit het begin van de twintigste eeuw. Behalve boer was hij ook wethouder van de gemeente Roden.

Zoon Tiem Staal had een helder verstand en werd door zijn vader flink achter de broek gezeten om goed zijn best te doen op school. Hij kreeg bijles van meester Bieringa en mocht naar de HBS in Groningen. Daarna studeerde hij medicijnen in Groningen, was actief roeier en lid van de studentenvereniging Vindicat atque Polit. Hij promoveerde aan de

Dr. T. A. Staal

Universiteit van Groningen en werd huisarts in Grijskerk.

Na het vertrek van Jan en Anna Staal werd de boerderij verhuurd aan pachters. In mei 1916 werd Eite Rozema de nieuwe pachter. Hij was geboren op 19 juli 1867 te Foxwolde. Hij trouwde op 1 oktober 1892 met Willemtien Belga, dochter van Jan Geerts Belga, de schipper, en Janna Koops. Eite en Willemtien kregen 11 kinderen, waarvan de eerste vijf in Roderwolde werden geboren, de overige zes in Peize. Een flink aantal van hun kinderen trouwde met Rowolmer jongens en wichter, dus daarom geven we een kort overzicht:

1. Sjoerd Rozema, geboren 6 december 1892 te Roderwolde, getrouwd met Derkien Baving.
2. Jan Rozema, geb. 5 juli 1894 te Roderwolde, getrouwd met Roelfien Huitink.
3. Tjetske Rozema, geb. 31 maart 1896 te Roderwolde, getrouwd met Harke Willem Meek (de moeder van Trientje Luinge-Meek).
4. Janna Rozema, geb. 15 oktober 1897 te Roderwolde, getrouwd met Berend Woldhuis.
5. Hindrik Rozema, geb. 13 augustus 1899 te Roderwolde, getrouwd met Jantina Polling (vader van Willem Rozema van de Roderwolderdijk).
6. Grietje Rozema, geb. 25 september 1901 te Peize, getrouwd met Hendrik Buring (grootvader van Henk en Freddie Buring).
7. Ties Rozema, geb. 22 februari 1904 te Peize, getrouwd met Wilhellemina Hoff (dochter van caféhouder Harm Hoff).
8. Geertje Rozema, geb. 21 juli 1906 te Peize, getrouwd met Piet Scheepstra (ouders van o.a. Annie en Tjerk Scheepstra).
9. Andries Rozema, geb. 9 augustus 1908 te Peize, getrouwd met Jantje Bazuin.
10. Geert Rozema, geb. 3 oktober 1910 te Peize, getrouwd met Jantje Staal.
11. Egberdina Aukje Rozema, (Dinie) geb. 18 november 1914 te Peize, getrouwd met Berend Albert van Delden.

Het gezin Rozema vertrok in 1932 naar Noordlaren, later naar Eelde, waar ze beiden een jaar na elkaar overleden: Willemtien op 30 januari 1942, Eite op 10 november 1943. Eite en Willemtien Rozema liggen begraven op het kerkhof in Roderwolde.

Eite Rozema en Willemtien Belga

Kinderen: Sjoerd, Jan, Tjetske, Janna, Hindrik, Ties, Grietje en Geertje. De foto is in 1907 gemaakt door Ds. Busch Keiser, predikant te Roderwolde van 1883 tot 1909. (Foto A. Scheepstra)

Na Rozema werd Tekke Boer uit Steenbergem pachtboer op de Enumahoeve. Hij was getrouwd met Aaltje Veldman. Het echtpaar had drie kinderen:

1. Trientje, geb. 11 juli 1927 te Steenbergem.
2. Hendrik, geb. 14 december 1929 te Steenbergem.
3. Ebeltje, geb. 26 mei 1931 te Steenbergem.

Hoewel de familie Boer gereformeerd was, ging Trientje toch naar de openbare lagere school in Roderwolde.

De vader van Tekke Boer overleed in het voorjaar van 1935 in Haren, waarna het gezin van Tekke naar het ouderlijk huis in Haren verhuisde.

Het jaar 1935 was voor Roderwolde een rampjaar: binnen enkele maanden werden drie boerderijen in de as gelegd. Op 18 mei brandde de schuur van Albert Middendorp's boerderij in Foxwolde door kortsluiting af, daarna op 17 september door blikseminslag de boerderij van Derk van Zanten aan de Achtersteweg. Nog geen maand later op een zaterdagmiddag omstreeks half vier werd de schuur van de oude Enumahoeve door vuur vernield. De familie Liewes was nog maar sinds mei van dat jaar in de boerderij van Staal gevestigd toen de jongste zoon Teunis vuurtje stookte in het hooi. De kerkklok werd geluid en er ontstond rumoer bij het brandspuithok bij de school, waar men het slot niet vlot open kreeg. Nieuwsgierige jongens riepen: "Liewes staat in de brand!" en repten zich naar de Achtersteweg om het spektakel te aanschouwen. De brandspuit werd uiteindelijk naar de plaats van de brand gerold, waar gelukkig genoeg water in de gracht stond. Ondanks alle inspanningen brandde de schuur volledig af, het voorhuis werd gedeeltelijk gespaard.

In de Leekster Courant van 16 november werd aangekondigd dat onder architectuur van Hillebrands en Zondag te Nietap bij onderhandse aanbesteding het bouwen van een boerderij in Roderwolde, in eigendom van J.J. Staal, gegund was aan A. Tuinman.³² Er werden

noodstallen neergezet, want het vee moest eind november nodig naar binnen.

Evert en Reina Liewes op het bankje voor de stookhut.
(Foto W. Rozema-Liewes)

Hantje Früchnicht-Liewes vertelde dat ze in het voorjaar van 1935 in de Enumahoeve waren komen wonen en dat in de zomer, toen haar ouders op het land bezig waren, de boerderij in de brand heeft gestaan. Alleen het achterhuis is afgebrand, het voorhuis is behouden en daar heeft het gezin tijdens de bouw van de nieuwe boerderij in gewoond. Deze is naast de restanten van het oude achterhuis gebouwd. Hantje wist zich nog te herinneren dat ze een feestje hadden ter gelegenheid van haar achtste verjaardag en dat de kinderen door het nieuwe huis mochten rennen. Voordat ze op de Enumahoeve kwam, woonde de familie Liewes eerst op Sandebuurt (in het huis van D. Pater), later twee jaren in de Zulthe. Evert Liewes en Reina Weits kregen zeven kinderen:

1. Jacob, geb. 25 november 1913 te Sandebuurt.
2. Koert, geb. 18 november 1915 te Sandebuurt.
3. Catrienus, geb. 25 april 1918 te Sandebuurt.
4. Johannes, geb. 12 oktober 1921 te Sandebuurt.
5. Willem, geb. 24 maart 1924 te Sandebuurt.
6. Hantje Aaltje, geb. 8 maart 1928 te Sandebuurt.
7. Teunis Lammert, geb. 1 februari 1932 te Sandebuurt.

In mei 1963 kwam een nieuw gezin op de Enumahoeve, Jan en Tiet Eeuwema uit Noordwijk met hun drie kinderen, Annie, Nellie en Evie. In Roderwolde werd in 1964 zoon Klaas geboren. Jan Eeuwema was als boer met zes koeien op een boerderij in Lucaswolde begonnen, hij was in deze streek geboren. Zijn vrouw Tiet Aukema kwam oorspronkelijk van Leutingewolde, dochter van Annechien Vroom en Sikke Aukema van de boerderij aan de Ring. Dochter Annie Zijlstra-Eeuwema vertelt graag over haar herinneringen aan de jaren in Roderwolde: "De eerste schooldag werd ik opgehaald door een grote schare van de familie Wobbles. We gingen in Roden naar de Chr. school. We deden niet mee met de activiteiten in Roderwolde. Van de familie Datema en Aukema vertelde moeder dat ze familie waren, maar niet "de goede tak". Ik begreep er nooit wat van. In onze tijd mochten we alleen bij hevige

sneeuwval in Roderwolde naar de kerk. En de openluchtdiensten, dat was buiten.

Dr. Tiem Staal was onze huurbaas. Elk jaar kwam hij één keer een bezoek brengen, in de maand mei. Het had te maken met het betalen van de huur. Het waren enorm aardige mensen. Dokter rookte een heerlijke sigaar. Ik moest er altijd op uit om lekkere bonbons te kopen. Het was een beetje een plechtig ritueel. Soms moest er van te voren wat vee verkocht worden om de pacht te kunnen betalen. Iedereen was altijd een beetje zenuwachtig voor het bezoek. "As die kwaam'n dan was de heule zaak op stell'n." zei mijn moeder. Deftige mensen en dan moest alles goed gaan."

Jan Eeuwema overleed in 1986. Bij gebrek aan opvolging besloot de familie Staal de boerderij en de landerijen te verkopen. In 1987 werd boeldag gehouden, waar, even als in 1831, een grote schare lokale boeren, burgers en buitenlui op af kwam. Het huis werd in 1988 verkocht aan Albert van der Veen en Grietje Huizing die hun bedrijf Van der Veen Service hier onderbrachten. De zaak bleef tot 2009 in de Enumahoeve gevestigd. Het huis zal in de toekomst als woonboerderij in gebruik worden genomen.

Kijkers op de boeldag bij Jan Eeuwema in 1987. (Foto A. Zijlstra-Eeuwema)

Jan Eeuwema in het booiland. (Foto A. Zijlstra-Eeuwema)

7 . Verklarende noten

- ¹ J. Reitsma en S.D. van der Veen, *Acta der Provinciale en Particuliere Synoden. 8^e deel: Drenthe. 1572-1620*. Groningen 1899, blz. 97.
- ² Drents Archief, Archief Mensinge, toegangsnr. 0616, inventarisnr. 1720.
- ³ Het noordelijke grote huis kreeg in 1722 het recht van havezate en werd daarna Mensinga genoemd. Mensinga werd in 1888 afgebroken. De resten werden gebruikt voor de bouw van de Diakenkamers. De zuidelijke boerderij stond op de huidige locatie van de Tennisvereniging en brandde af in 1949.
- ⁴ J. Bos, F.J. Hulst en P. Brood (red.), *Huizen van stand*, Meppel, 1989. blz. 384 e.v.
- ⁵ D.A. Etstoel, dl. 10-2, blz. 161-162.
- ⁶ D.A. Etstoel, dl. 11, 1640, blz. 12.
- ⁷ D.A. Etstoel, dl. 6, 1623, blz. 34, geschil tussen Lollius L. van Ewsum en Ype Hayma over de naecoop van een behuysinge onder Roderwolde gelegen. Zie ook Oud Staten Archief, toeg.nr 0001, inv.nr. 367. In een lijst met pastorielanden uit 1632 blijkt dat de pastoor een stukje grond had grenzend aan de hof van de Drost. Hiermee wordt Caspar van Ewsum bedoeld, de eerste Drost van Drenthe (van 1598 tot 1639).
- ⁸ D.A. OSA, Grondschattingregister Roderwolde 1641. 1 mat is 0,67 ha, 1 gras is 0,41 ha.
- ⁹ J. v.d. Broek, *Het verbaal van dr. Wilhelmus Hammonius, syndicus van de stad Groningen*, dl. I, 1587, 1589. Zie ook Genealogie Koops-Hoving (internet).
- ¹⁰ D.A. Etstoel, dl. 20, 1667, blz. 269.
- ¹¹ G. van Halsema Thzn. *Het geslacht Meseroy*, in Gens Nostra,

1964, blz. 109-115 en 217.

¹² D.A. Etstoel, dl. 20, 1666, blz. 200.

¹³ D.A. Etstoel, dl. 21, 1669, blz. 203.

¹⁴ *Clockeslagh*, jrg. 1, nr. 2, blz. 25 e.v.

¹⁵ D.A. N.H. gemeente Roderwolde, toeg.nr. 0392, Register van Inkomsten en uitgaven, inv.nrs. 141, 142.

¹⁶ D.A. N.H. gemeente Roderwolde, toeg.nr. 0392, inv.nr. 235
Vaandrig Jacobus Nydingh van Harckema verkoopt in 1697 een perceel hooiland van 9 grasen aan Geert Bartelts Aukema uit Leutingewolde.

¹⁷ D.A. Etstoel, dl. 28, 1688, blz. 215. De naam Sicco Harckema komt in deze periode veel voor. Het is niet altijd duidelijk hoe de relaties liggen.

¹⁸ D.A. OSA, Index D&G, dl. 37, blz. 235.

¹⁹ De familie Schevola komt oorspronkelijk waarschijnlijk uit Dokkum. In het Burgerboek van Dokkum wordt in 1668 een med. dr. Johannes Schevola uit Workum genoemd. Op 24 maart 1678 wordt in het Doopboek van Dokkum genoteerd dat Justinus, zoon van dr. Johannes Schevola, is geboren. Justinus zou naar Roden kunnen zijn vertrokken. In Friesland komt na 1678 de naam Schevola niet meer voor.

²⁰ D.A. Archief Meseroy, toeg.nr. 0601, inv.nr. 3.

²¹ D.A. Archief Staal, toeg.nr. 0757, inv.nr. 70.

²² D.A. N.H. gemeente Roderwolde, toeg.nr. 0392, inv.nr. 235.

²³ Ook na de Hervorming werd de predikant nog dikwijls pastoor genoemd.

²⁴ De jongste zuster Jantje Hendriks Baving, geboren in 1745, trouwde met Hendrik Rademaker van Sandebuur. Hillegijn Rotgers is overleden op 24 oktober 1782.

²⁵ Internet, Genealogie Suurd, De naam Eytinga, ook wel Eisinga, wordt door meer familieleden als familienaam gebruikt. Na

het aannemen van een vaste familienaam in 1811 heet deze familie Suurd.

- ²⁶ D.A. Schultenrekeningen, Momberprotocol, 01-07-1796. Zie ook Roden, Gemeente Archief, Bewonerslijst van 1810: 2 paarden, 1½ slag in het Haarveen, 7 m. bouwland en 60 dagmaten groenland.
- ²⁷ D.A. Archief van notaris J. Tonckens, toeg.nr. 0114.65, inv.nr. 55. Trijntien is jong overleden in 1824, Margien trouwde met Jan Jans Venekamp uit Roderwolde. Hij was boer op de boerderij van Mensinga.
- ²⁸ In de Kadastrale Atlas van Drenthe, 1832, is Remmelt Baving eigenaar van 1. de Enumahoeve 2. van een huis naast de school aan de Voorste weg (sectie C, 117 bis) 3. het huis sectie C, 169.
- ²⁹ In een steen naast de voordeur staat gegrift: H.A. Elting, 1829.
- ³⁰ De oudste dochter Harmina trouwde op 17-jarige leeftijd met Albert Luinge uit Peize. Zij kregen twee kinderen, waarvan één kort na de geboorte overleed. Harmina stierf op twintigjarige leeftijd. De jongste Harmina werd in 1846 na de dood van de oudste Harmina, in Roderwolde geboren.
- ³¹ D.A. Archief Staal, toeg. nr. 0757. Leden van de families Elting, Odding en Staal zijn begraven op het kerkhof in Roderwolde.
- ³² Norg, Archief van de Hist. Vereniging Norch, Archief Leekster Courant, jrg. 1935.